

POMPEJI

Odkritje

Pompeje so po naključju odkrili februarja leta 1748 in sicer ko je plug nekega neapeljskega kmeta zadel ob bronasto vazo. Leta 1710 je neki kmet pri kopanju vodnjaka izkopal velikanske marmorne plošče: tam je bilo mesto Herkulanum, ki se je tako zbudilo iz dolgega spanja.

Toda veliko odkritje je bilo odkritje Pompejev. Neapeljski kralj Karel 3. je ukazal začeti z deli 23. marca 1748. Dvanajst delavcev je začelo kopati eno največjih odkritij 18. stoletja. K izkopavanju jih je gnala želja, da bi našli zaklade.

Izvor

Prvi prebivalci Pompejev so se imenovali Oski, toda srečna lega je privabila mnogo sebičnih pogledov in v Pompejih so gospodovali Etruščani, Grki, Samniti, naposled pa so postali rimsko mesto. Leta 400 pr.n.št. so Pompeji šteli 3000 prebivalcev. Takšno mesto se pač ni moglo izogniti Rimu. Pompeji so vzdržali skoraj enoletno obleganje, toda leta 89 pr.n.št. se je mesto vdalo, nato pa zlagoma vsrkalo vase rimsko kulturo.

Ureditev:

Mesto Pompeji, v primerjavi z drugimi mesti rimskega cesarstva ni bilo veliko. Toda njegovo podnebje in bogato rastlinstvo sta bili zelo všeč prebivalcem prestolnice, ki so o Rimu sodili, da je hrupen in nemiren. Pred potresom, ki je Pompeje prizadejal leta 62 n.št. je bilo mesto dokaj blizu morja. Vrsta silovitih sunkov je takrat do tal porušila mesto. Toda stene vulkana so zdržale in na Pompeje se niso razlili lava, pepel in lehnjak kot pri izbruhu, ki jih je sedemnajst let kasneje pokopal. Mesto so obnovili in malo zatem so Pompeji postali spet sijoče mesto.

Javne zgradbe:

Pompejski forum je stal na imenitnem mestu, pred v soncu bleščečim se zalivom, v ozadju pa se je dvigal zeleneči Vezuv. Okoli osrednjega praznega prostora so bila svetišča, javne zgradbe, sodišča, tržnice.

Tržnica je bila za prebivalce Pompejev nadvse pomembna, kajti Pompeji so bili trgovsko mesto in tržnica je bila njihovo srce. Na forumu so zgradili pokrito tržnico, obloženo z marmorjem in obdano s stebrišči. V njej so bile klavnice, prodajalne mesa in rib in zelo veliko trgovin. V trgovinah se je v glavnem prodajalo sadje in zelenjava, posebnost tega okoliša. Prodajali pa so tudi slaščice, blago, košare, svetilke, pribor, kruh in krajevno posebnost: ribjo omako.

Malo nekdanjih ljudstev je tako spoštovalo higieno in tako skrbelo za telo kakor Rimljani. V mestecu, kakršni so bili Pompeji, so bila tri velika termalna kopališča, kar pomeni, da jih je večina prebivalstva obiskovala vsak dan. Rimske terme so bile nekaj, čemur bi lahko rekli središče različnih dejavnosti. Tam je bila, na primer, telovadnica, namenjena gimnastičnim vajam, pa prostori za različne igre in prostori za masažo ter seveda velik bazen. Najzanimivejši del term pa so bile vroče kopeli. Njihova razporeditev nam pove marsikaj o udobju, za katerega je rimski meščan menil, da je potrebno. Delile so se v tri prostore: v prvem je bila slačilnica, nato prostor z mlačnim, zatem z vročim zrakom. V mlačnem prostoru se je obiskovalec zadrževal, preden je stopil v vročega, v pravo kopališče, ali obratno, da se je pozimi, ko je prišel iz vroče kopeli, prilagajal zunanji temperaturi.

Ureditev ogrevanja je bila za tiste čase prava tehnična umetnija. Osrednji del je bila kotlovnica s tremi velikimi rezervoarji za vročo, mlačno in mrzlo vodo. Velika peč je vročo vodo spreminjala v vroč zrak in ta zrak je skozi odprtine spodaj ob stenah, pod tlakom in ob režah pod stropom krožil po vsem prostoru. Ženske in moški so se kopali ločeno.

V tem obdobju niti Rim ni imel tako lepega amfiteatra, kot je bil v Pompejih. Vanj je šlo skoraj 20000 gledalcev (več kot je bilo prebivalcev, a mnogi so prihajali iz okolice) in arhitekti so ga bili načrtovali tako spretno, da ga je občinstvo izpraznilo v nekaj minutah. Za obrambo pred soncem so razprostrli velikansko pregrinjalo, ki je pokrivalo areno in stopnišča.

Najbolj priljubljena predstava je bila borba med gladiatorji. Le-ti so prihajali v areno v parih in se borili med seboj, dokler eden od njiju ni podlegel. V tem trenutku je premagani

gladiator, če je bil še pri življenju, z dvigom prsta prosil za usmiljenje. Predsednik iger je, ko je ocenil razpoloženje občinstva, gladiatorju prizanesel življenje ali pa je ukazal, naj ga pokončajo: v prvem primeru je dvignil palec, v drugem povetil. Gladiatori so torej opravljali sila trdo delo. Podrediti so se morali strogi disciplini in naporni vadbi; to je potekalo v vojašnici zraven amfiteatra. Občinstvo je te ljudi, ki so venomer tvegali življenje, imelo zelo rado. Če jo je kak gladiator živ in zdrav odnesel iz mnogih spopadov, je lahko obogatel in opustil tvegan poklic. Toda to je bilo namenjeno le redkim; pravilo je bilo, pasti v areni.

Značilna rimska hiša je imela atrij, ob katerem so ležale sobe, zunaj pa vrt. Toda z leti so hiše postajale prostornejše in bogatejše. Dodali so na primer s stebriščem zamejen in kot vrt gojen prostor (rekli so mu peristil). Osnovna shema se ne spreminja, sobe pa, v katerih so živeli in spali, ne gledajo na ulico, temveč v atrij. Cesta je bila zaradi mimoidočih in trgovin hrupna. Rimska hiša je bila zelo udobna: kopalnice so bile zares elegantne, vode niso uporabljali samo v hiši, temveč je napajala tudi okrasne bazenčke in fontane v atriju in na vrtu. Vse sobe so bile ogrevane. Atrij je bil domala v celoti pokrit, toda v osrednjem delu je bila odprtina, skozi katero se je dež stekal v kapnico. Potlej je bila seveda še okrasitev: frizi, štuki, stebri, freske.

Odkopavanja so nam dokazala, da so bile na vseh koncih mesta izbice, v katerih so prebivali ljudje revnega stanu. To so bile zadušne in temne luknje. Rimljani so resda poznali rabo stekla na oknih, a le malo si jih je lahko privoščilo to razkošje. V navadnih hišah so bila okna zelo majhna, tako da je bilo v njih poleti hladno, pozimi pa toplo.

Pompejci so za gradbeni material uporabljali predvsem apnenčast kamen in lehnjak (strnjen vulkanski pepel). Strehe so bile pokrite s pravokotnimi strešniki.

V lepih dneh, ki so prevladovali v Pompejih je središče hiše postal vrt. Bili so čudovito urejeni, okrašeni z bazenčki in fontanami, rastlinjem in rožami, stezicami, brajdami, kipi in celo s kanali. Tu v senci, ki je varovala pred močnim soncem južne Italije, so se sprehajali, se pomenkovali, kosili. Poleti so s kosilom postregli na prostem in ker so Rimljani jedli zleknjeni na nizkih ležiščih, so bili vrtovi opremljeni z ležišči. Vsi učinki so bili skrbno izbrani: na stebre so obešali marmorne plošče, ki so se ob zibanju vetra bleščale v soncu; zvečer je ves vrt sijal od svetilk. Izkopavanja so nam o vrtovih v Pompejih marsikaj povedala. Našli so luknje, kjer so bile nekoč korenine vinske trte in različnih dreves. Poleg trte so v vrtovih sadili fige, pinije, ciprese in mnoga sadna drevesa. Toda v pompejskem vrtu niso bile samo rože in brajde. Prav na prostem se lahko marsičesa naučimo o umetnosti: stene vrtov so bile namreč poslikane. Najbolj priljubljen motiv teh vrtnih slikarij je bila pokrajina: pogledi na deželo in morje. V notranjih prostorih je bil izbor motivov pestrejši: zelo radi so imeli dekoracije, tihožitja, mitološke prizore. Toda največji vtis naredi realizem.

V Pompejih se srečamo s civilizacijo, ki je zelo cenila hrano. Kosilo je potekalo takole: jedli so v manjši sobi, katere stene so bile vse poslikane z okrasi ali z različnimi jedmi. Sobi so rekli triklinij; ime je imela po tem, ker so v njen dejansko stale tri postelje ali divani, razporejeni okoli mize z jedili. Rimljani so namreč obedovali leže. Opirali so se na levi komolec, jedi pa jemali z desnico. Na vsako posteljo so legli po trije. Razpored mest je bil sila natančen: hišni gospodar je zasedel prvo mesto na levi postelji; ob njem je ležala žena, ob

hišni gospodinji pa najstarejši sin. Ugleden gost je zavzel mesto na divanu, ki je bil najbližji gostiteljski družini. Otroci pa so se namestili na divančku ob nogah staršev.

Edini jedilni pribor, ki so ga poznali je bila žlica; nož so uporabljali samo v kuhinji, in sicer za rezanje živil. Obedi so trajale po več ur. Rimljani so imeli na mizah najraznovrstnejše jedi: olive, ribe, gobe, salame, sir, orehe, fige, jabolka, meso. Zelo pomembno je bilo vino. Zelo radi so imeli sladko vino; vanj so ponavadi mešali med in dodajali rezine sadja.

Ulica izobilja je bila osrednja cesta v Pompejih. V širino je merila osem metrov in pol s kar tri in pol metra širokimi pločniki. Pompeji so bili cvetoče trgovsko središče in pristanišče. Na teh ulicah je bilo nešteto razno raznih trgovin. Pogosto je lastnik prodajalne ali delavnice stanoval v isti hiši, v višjih nadstropjih. Bifeji in gostilne so nad poslovalnico imeli prenočišča. V gostilnah je gost lahko jedel leže ali pa sede. Večji del trgovin in delavnic so vodili sužnji, ki so dosegli prostost; za strežbo pa so skrbeli pravi sužnji.

V Pompejih so bile aktivne tudi pekarnice. Ko stopimo v pompejsko pekarno, nam pri priči pade v oči velikanski, več kot poldrug meter visok mlinski kamen. Stroj za ta kamen je osliček, ki kroži okoli njega in melje moko. Osliček ima zavezane oči, da bi se lahko slepil, da nekam potuje, ne pa da samo kroži. V prostoru za trgovino se kruh zamesi. Peč ni imela notranjega dimnika: dim je uhajal skozi odprtino spredaj. Pek je zakuril ogenj z butarami in drvami in ko je bila temperatura tako visoka, da je razbelila opeke v peči, je zgrebel žerjavico v kot in vsadil hlebce. Pri tem je uporabljal lesen lopar na dolgem ročaju.

V antiki so bile tkanine zelo drage. Predli in tkali so na ročnih statvah. Ko so prišli do tkanine, so jo morali zgostiti. To pa so naredili tako, da so jo potopili v banjo urina. Po tej kopeli so tkanino očistili s prstjo, da so jo razmastili: potem so jo tolkli z lesenimi kiji, da so jo zgladili, nato pa spet oprali itd. Oblačilo so barvali, ker si niso mogli kupiti novega. Poznali so veliko poklicev (knjiga str. 38)

Ob volitvah so bili mestni zidovi prekriti z napisi, ki so podpirali tega ali onega kandidata. Ponavadi so pisali na vse zidove, kandidati pa so imeli podporo različnih stanovanjskih društev: pekov, zlatarjev, brivcev itd. Prav ti so pisali gesla za kandidate. Obstajale pa so tudi prave reklamne agencije, ki so dajale na voljo izvedence. Delo pa je potekalo tako, da so ponoči postavljali lestev k zidu in medtem, ko je črkostavec splezal nanjo in risal napis mu je laternar svetil spodaj svetil.

Propad

V notranjosti vulkana nakopičeni plini in pare so si iskali pot k izhodu, bili pa so prešibki, da bi predrli zamašek ki je zapiral Vezuvov stožec. Podzemeljski plini so meseca avgusta leta 79 n.št. spet začeli pritiskati na zamašek, ki je zapiral stožec. Prišlo je do lažjih tresljajev; na nebu je bilo slišati zamolklo bobnenje in iz Vezuva so prihajali čudni glasovi; morje je bilo ne glede na prelepo vreme pogosto razburkano. 24. Avgusta zjutraj pa so se vznemirile živali na pristavah zunaj mestnega obzidja, ki so bile bližje vulkanu. Nenadoma je ob silovitem sunku vzdrtel ves okoliš. Para je razklala stožec in silovito zagnala proti nebu kamenčke, se pravi kose lehnjaka, vulkanskega prahu in peska. Skratka, eksplozija je zagnala daleč proti nebu gmoto vulkana, z njo pa še prst in kamenje

zunanjega stožca. Ljudje so prestrašeni zbežali, a njihov beg je bil brezupen: lažje snovi, kamenčki in pepel, so pokrile na desetine kilometrov zemljišča. Začela se je tragedija, ki je v dobrih 24 urah izbrisala z zemlje dve mesti: Pompeje in Herkulanum. Z Vezuva se je začela valiti gmota vročega blata, ki je poplavelo vile na pobočjih in se razlilo proti obali, kajti žrelo vulkana je bilo nagnjeno na to stran. Na obali, samo 4 km od Vezuva, je stalo mestece Herkulanum. Vendar so bili Herkulanci srečnejši od prebivalcev Pompejev.

Ko so namreč videli kako se proti njim vali velikanska reka blata, jih je pograbil strah, da so pustili vse in zbežali; prav zato so se domala vsi rešili. Pompejce pa ni napadlo blato, temveč pepelnat dež. Mnogi so mislili, da se bodo rešili, če se zatečejo v kleti, tam pa so umrli, zadušeni s plini. Prebivalci Pompejev so prepozno sprevideli, kaj se dogaja. Marsikdo je mislil, da bo pojav minil, ne da bi povzročil popolno katastrofo, pa so se zabarikadirali v kleti. Toda pepelu je uspelo, da je hkrati s smrtonosnimi žveplenimi plini prodril vsepovsod. Ko so opazili, da ne morejo več dihat, so se spustili v beg, s seboj pa odnesli zlatnike. Toda v nekaj urah sta prah in kamenje dosegla višino treh, štirih, na nekaterih mestih celo osmih metrov. Tedaj so vsi spoznali, da je mesto izgubljeno. Ves 25. avgust se je izbruh nadaljeval. V polmeru več deset kilometrov ni bilo več ničesar živega. Tisti, ki se mu ni posrečilo zbežati, je ležal pod več metrov debelim vulkanskim nanosom. Ob svitu tretjega dne je veter začel trgati velikanski črni oblak, ki je prekrival okoliš. Vzšlo je bledikasto sonce in osvetlilo katastrofo.

Polja južno od Vezuva je prekrival sivkast pepel. Pompejev in Herkulanuma ni bilo več. Izbruh vulkana je izoblikoval 11 km velik krater. V Pompejih je bilo okrog 2000 žrtev.

Povzetek

- Pompeje so odkrili februarja leta 1784
 - Prvi prebivalci Pompejev so se imenovali Oski
 - Mesto Pompeji so na začetku šteli 3000 prebivalcev, kasneje pa se je to število povečalo na ok. 17000.
 - Pompeji so bili cvetoče trgovsko središče in pristanišče.
 - Za gradbeni material so uporabljali apnenčast kamen in lehnjak
 - Nekaj pomembnejših zgradb v Pompejih:
 - forum
 - tržnica
 - termalna kopališča
 - amfiteater
 - pekarna
- značilna pompejska hiša

Pompeje je 24. avgusta leta 79 n. št. uničil izbruh vulkana Vezuva